

**Церковно-історичне
краєзнавство:
ВИТОКИ ТА СУЧАСНИЙ
ДИСКУРС**

Сергій Таранець (м. Київ)

Стародубщина як один з провідних духовних центрів старообрядців у другій половині XVIII – на початку XX століття

У статті досліджено основні віхи історії одного з провідних духовних центрів старообрядців у другій половині XVIII – на початку XX століття – Стародубщини. Встановлено, що в 50–70-х роках XVIII ст. тут виникла низка старообрядських монастирів, а з 1788 р. російський уряд запровадив єдиновірство та ліквідував більшість монастирів, скитів і пустинь.

Ключові слова: старообрядство, Стародубщина, провідний духовний центр, монастирі.

Одним з провідних всеросійських центрів півщини, котрий існував у Чернігівській губернії, була Стародубщина. Його заснували в 60-х роках XVII ст., найімовірніше, вихідці з Москви. Авторитет цього центру зростав після вигнання старообрядців з Ветки, яке збільшило їхню чисельність у десять разів, а кількість слобод виросла до 16 поселень. У другій половині XVIII ст. Стародубщина стає впливовим центром старообрядства. У часи Катерини II чільне місце посідають посади Злинка, Климів, Зибка та Воронок.

У роботі досліджуються основні віхи історії старообрядської Стародубщини, як одного з провідних духовних центрів старовірів у другій половині XVIII – на початку XX століття. Автор намагатиметься довести, що в 50–70-х роках XVIII ст. тут виникла низка старообрядських монастирів, серед яких деякі набули всеросійського значення, вкаже на причини конфлікту з московськими старообрядцями, що призвели до розриву відносин та падіння Стародубщини, а також розгляне політику російського уряду стосовно запровадження єдиновірства.

У 1735 р. після першого ветківського вигнання за дві версти від стародубської слободи Клинци був заснований Пустинно-Нікольський чоловічий монастир, який, утім, був у занепаді і не мав поваги в навколишніх жителів, оскільки належав до єпіфанієвої згоди [1, с. 148]. Влада його ліквідувала в 50-х роках XIX ст.

Після розгрому Ветки в 1764 р. на Стародубщину переселився Іларіон, який носив прізвисько «Коров'ячі Ніжки». Він зі своїми прибічниками (Никифором Ларіоновичем та Павлом Григоровичем) звинувачував стародубських старообрядців у тому, що ті підтримували торгівельні та інші зв'язки з православними. Іларіон зазначав, що «в стародубських слободах пропала віра і спастися неможливо, бо слобожани живуть

близько до єретиків, хохлів та великоросів, з якими неодмінно всі змішувалися та сполучалися» [1, с. 304]. Через протиріччя, які виникли 1775 р., Іларіон зі своїми прибічниками переселився на околиці містечка Чернобиля (Київська губернія). Його послідовники заснували низку поселень, проте духовному лідеру не довелося там довго жити. Невдовзі він переселився в пониззя Дунаю, а звідти на Буковину – у знамениту згодом Білу Криницю.

У 1764 р. на Стародубщину з братією втік настоятель Ветківського Покровського монастиря ієромонах Михайло (Калмик). Він клопотався перед слобожанами за спасіння давньоправославної Покровської церкви. За рішенням Клинівського собору старообрядський бургомістр О. В. Хрущев звернувся до генерала Маслова з проханням дозволити перевести старообрядську святиню в межі Стародубщини. Дозвіл був отриманий. З появою церкви в регіоні з'явилися ченці, що втекли з Ветки. Їм дозволили селитися навколо Покровської церкви, яка була поставлена в лісі між Клинівською та Митьківкою слободами.

19 грудня 1765 р. ієромонах Михайло (Калмик) разом зі священниками Петром, Григорієм, Іоакимом з Ветки, Олексієм з Митьківки, Никифором з Воронка, Симеоном з Климова та дияконом Павлом освятили на давньому антиминосі церкву в ім'я Покрови Пресвятої Богородиці. На річці Придовжик був облаштований старообрядський монастир, який став одним з найавторитетніших у середовищі старовірів. Поряд з Покровським кам'яним храмом побудували дерев'яну трапезну церкву в ім'я Архангела Михаїла, а також 23 келії, готель, 3 склади для борошна, конюшню, ковальню, млин, дерев'яне гумно, сараї для сіна та дров, викопали криниці тощо. Монастир володів понад 200 десятинами землі.

Покровський храм мав багату ризницю, срібні з позолотою оклади для ікон, вишиті перлами ризи, утримував бібліотеку рукописів і стародруків та іконописну майстерню. Тут мешкали вихідці з Володимирської, Московської, Калузької, Курської, Смоленської, Полтавської, Тверської, Орловської, Чернігівської губерній, а також Облaсті Війська Донського. З історією Покровського монастиря пов'язана доля намісника Білокриницької митрополії єпископа Онуфрія Браїловського (Парусова) [3, с. 11]. У 1847 р. цей монастир був перетворений на єдиновірський [4, с. 1243].

Наприкінці 50-х років XVIII ст. після розорення владою Гудиської обителі в Литві було споруджено Покровсько-Норську федосіївську жіночу обитель у п. Злинка Чернігівської губернії, що проіснувала до 1848 року [5, с. 82]. У 60-х роках XVIII ст. на землях злинських купців та міщан в урочищі Малинів острів на березі річки Іпути за 12 верств на північ від п. Злинка місцевим старообрядцем Савином Памфіловим був заснований Малино-Островський Різдва Богородиці чоловічий монастир [6, с. 246]. У 1767 р. ієромонах Веніамін освятив тут церкву. На території обителі було споруджено три храми: перший – на честь Різдва Пресвятої Богородиці, другий – Великомученика Димитрія Солунського і третій трапезний – Преображення Господнього. Монастир мав 80 десятин лісу та сіножатей. З уведенням у 1842 р. в цьому монастирі єдиновірства він перестав відігравати помітну роль у старообрядському світі. Обитель прийшла в занепад, причому так, що в 1858 р. її реорганізували в жіночий монастир.

У 60-х роках XVIII ст. в лісі під назвою «Красний Бор» ветківськими ченцями був заснований Красноборський Предтечів монастир. За назвою урочища його почали називати також «Полоса» [7, с. 54]. Засновником обителі був старець Афанасій (Кулаков), який поселився на відстані 15 верст від п. Клинець Чернігівської губернії [8, с. 365]. Першим ігуменом монастиря став чернець Макарій (Глинкін)*. До нього обителью управляли рядові ченці. У різні часи монастир очолювали чернець Власій, чернець Йосип, ієромонах Варлаам, ієромонах Іоасаф, ігумен Алімпій. У XIX ст. в монастирі мешкало

близько 60 ченців і бельців, у 1914 р. – 45 насельників, у т. ч. 15 ченців.

Усі монастирські споруди були розміщені на подвір'ї обителі правильним чотирикутником, в центрі якого стояла церква на честь Різдва Іоанна Предтечі. У середині XIX ст. тут спорудили близько 20 келій. У дворі розміщувалася келарня, різні двірні споруди, сарай, погребі, конюшня, двір для худоби. На монастир багато жертвували клинцівські купці М. А. Степунін та М. Б. Кубарев, а також мільйонер Д. В. Барішников. У 1913 р. на кошти єпископа Флавіана Новозибківського тут було споруджено нові цегляні навіси, сараї, конюшню, погреб, хлібопекарню, а сам монастир обнесли кам'яною стіною [8, с. 369].

Красноборський монастир був резиденцією старообрядських архієреїв Новозибківської єпархії. Там розміщувалися кафедри єпископів Сильвестра, Гермогена та Михайла Новозибківських. Певний час в обителі перебував майбутній єпископ Арсеній Уральський, жив і працював автор Окружного послання І. Г. Ксенос, а також апологет старовірства Ф. Ю. Мельников. На монастирському кладовищі було поховано близько 500 ченців і послушників, у т. ч. такі відомі в старообрядському світі персони, як калузький купець П. В. Мтеєв та І. Г. Ксенос. Цей монастир не був приєднаний до єдиновірства і проіснував у Чернігівській губернії до утвердження радянської влади. Його ліквідували лише в 30-х роках XX ст.

У 1765 р. на відстані двох верст від п. Клинець на краю лісу був заснований Преображенсько-Нікольський чоловічий монастир. З Гомеля фундатори монастиря ветківські ченці привезли на це місце церкву в честь Преображення Господнього. Згодом неподалік від цього храму було зведено другий, в ім'я Миколи Чудотворця. Після обернення Покровського монастиря у єдиновірський ця обитель зіграла доволі помітну роль у житті стародубських старообрядців. У другій половині XIX – на початку XX ст. монастир займає важливе місце в духовному житті старовірів краю (належав до Білокриницької ієрархії округників). У 1889 р. Клинецький монастир був резиденцією єпископа Балтського і Новозибківського Сильвестра. Монастир не був наведений у єдиновірство і проіснував до 1937 року [7, с. 57].

* Глинкін Михайло Михайлович прийняв чернечий постриг у Красноборському монастирі, цього ж року рукопокладений в ієромонахи, був першим ігуменом монастиря. Вирізнявся енергійністю, діяльністю, досвідченістю.

У 1775 р. неподалік від п. Климова Новозибківського повіту на землях слободи Митьківка був заснований Климівський Казанський жіночий монастир, який у духовних справах підпорядковувався Покровському чоловічому монастирю. Його облаштуванням займався також ієромонах Михайло, котрий огоротив обитель стіною, побудував церкву, а навколо неї спорудив два ряди келій. Церкву освятили в 1787 р. на честь Казанської ікони Божої Матері [6, с. 244].

Навколо Казанської та Іллінської церков тіснилося багато келій, що розмежовувалися огорожами. Загалом на території монастиря нараховувалося 234 хати-келії. Казанський монастир був обнесений високим дощатим тином. На його територію можна було ввійти через п'ять існуючих воріт, а також хвіртки. У власності монастиря було близько 5 десятин землі. У різний час там проживало від 500 і більше черниць і послушниць із Петербурзької, Калужької, Чернігівської, Орловської, Курської, Смоленської, Єлисаветградської та інших губерній. Кошти на утримання монастиря надходили у вигляді пожертвувань з Москви, Калуги, Дону, а також від рідних та занять рукоділлям.

У 1788 р. на Стародубщині влада розпочала вводити єдиновірство. Царський уряд намагався силою викоринити старовірство, а монастирі й старообрядські храми перетворити на єдиновірські. Для того в стародубські слободи приїхав місіонер Андрій Журавльов. Проте, незважаючи на його агітацію, спрямовану на прийняття верховенства архієреїв панівної Церкви, старообрядці відмовилися від єдиновірства. У посадах розпочалися акції непокори.

У 1791 р. в Новозибків, Климів і Злинку ввійшли війська Ізюмського дрібнокінного полку під командуванням новгород-сіверського губернатора І. Б. Бібікова (1739–1806). Його підрозділи повністю знищили Климівський Казанський жіночий монастир, унаслідок чого 500 його мешканок лишилося прихистку.

У самому Новозибкові старообрядці забарикадувалися в Різдяній церкві й не пускали туди солдат. Оборона храму тривала три місяці і чотири дні. При підтримці населення Новозибкова озброєні дубинами й колами старовіри стримували натиск солдат. В історії старообрядства ця подія отримала назву «зібківське сидіння». Частинам полку так і не вдалося виконати наказ і довелося відступити.

На єдиновірський силою був перетворений Никодимовий Троїце-Успенський чоловічий монастир, заснований у 70-х роках XVIII ст. на лісових землях Злинки [6, с. 247]. Фундатором Троїцької пустині був відомий серед старовірів чернець Никодим [1, с. 266]. Він народився на Стародубщині, належав до дяконової згоди і був автором «Никодимових відповідей». Свого часу Никодим мав значний вплив на старообрядців. Власне в нього народилася ідея про об'єднання всіх старовірів як попівських, так і безпопівських деномінацій. Чернець став одним з послідовних шукачів архієрейства для старообрядства. У 1779 р. він разом з іншими представниками своєї згоди вирішив шукати архієрейської хіротонії на Сході. Для того деякі з ініціаторів вирушили в Грецію та Палестину. Проте водночас саме Никодим став автором ідеї про утвердження єдиновірства. Його палкими прихильниками в цій справі виявилися купці Кузнецови і Біляєви, а також чернець Іоаким.

У 90-х роках Троїце-Успенський монастир прийняв єдиновірство, але рішення братії не було схвалене стародубськими старообрядцями. Монастир став бідувати. Аби забезпечити його утримання, ченцям довелося закладати церковне майно. З огляду на плачевний матеріальний стан монастиря, Олександр I в 1803 р. розпорядився перевести його мешканців у раніше ліквідований Максимівський монастир, розташований у Сосницькому повіті Чернігівської губернії. Потім численну братію Максимівського монастиря виселили у Висоцький монастир Костромської губернії, а Никодимівський монастир влада реорганізувала в жіночий. Його черниці так і терпіли утиски від стародубських старовірів. У 1828 р. їх перевели в Максимівський монастир, а сам Троїцький монастир закрили [6, с. 247].

До кінця XVIII ст. на Стародубщині функціонувало чотири старообрядських монастирі: три чоловічих і один жіночий, 17 церков і 16 каплиць. Провідну роль серед них відіграв Покровський чоловічий монастир [9, с. 130]. У 90-х роках XVIII ст. у слободі Климовій діяло три старообрядських храми: Успенський (освячений у 1779 р.), Покровський і Архангело-Михайлівський (освячені в 1788 р.), у слободі Зибка – дві церкви: Смоленської ікони Божої Матері (освячена в 1774 р.) і святої мучениці Параскеви (освячена в 1790 р.); у п. Клинци три церкви: Вознесіння Господнього (освячена в 1779 р.), Архангела Михаїла і Свято-Троїцька;

у п. Добрянка дві: Похвали Пресвятої Богородиці та святої мучениці Параскеви (освячені в 1790 р.); у п. Лужки – церква в ім'я Успення Пресвятої Богородиці (освячена в 1788 р.); у п. Єліонка – церква Знамення Пресвятої Богородиці (освячена в 1790 р.). Загалом у 1828 р. в стародубських посадах діяло близько 30 старообрядських храмів [4, с. 1232].

Незважаючи на доволі значну кількість монастирів і храмів, конфлікт 1779 р. між стародубськими й рогозькими старообрядцями з приводу звареного на Рогозькому кладовищі мира призвів до занепаду Стародубщини. 23 грудня 1779 р. в Москві попівці вимушені були зібрати собор, на який прибуло близько 200 делегатів, проте прийти до спільної думки не вдалося. Собор прийняв рішення перервати молитовне спілкування зі стародубськими дияконівцями, а зварене на кладовищі миро знищити. Після цього авторитет Стародубщини в очах Рогозької громади, почав суттєво втрачатися, а новий духовний центр перемістився на Іргіз [10, с. 393].

Вагомим фактором падіння Стародубщини була ліквідація старообрядських монастирів і скитів, розпочата урядом Миколи I. Під час його царювання тут діяло п'ять старообрядських монастирів, серед них три чоловічих і два жіночих, три скити, у т. ч. два чоловічих і один жіночий, і близько 500 окремих келій, де мешкали пустельники. У лісах неподалік від Новозибкова старообрядці заснували ще п'ять монастирів, які називалися «пасіками» або «хуторами», утім, їм не вдалося довго проіснувати. За вказівкою чернігівського губернатора їх було закрито. У 1848 р. влада знищила значну частину цих келій (залишилося лише 50). У 1847 р. Климівський Успенський жіночий монастир став богадільнею. У 1848 р. ліквідували Ново-Покровський монастир. У 1853 р. його будівлі продали, а отримані гроші передали на будівництво єдиновірських храмів у п. Свяцькому і Тимошкіному Перевозі [4, с. 1243].

За свідченнями єдиновірського ченця Мелхиседека Якубовського, у 1837 р. на Стародубщині функціонували такі старообрядські обителі: Клинівський Нікольський, Клинівський Красноробський (він же Полоса), Митьківський Покровський, Свяцький Нікольський чоловічі монастирі, Воронківський і Лужківський чоловічі скити, Клинівський Успенський, Климівський і Казанський жіночі монастирі, Воронківська, Лужківська, Митьківська і Зибківська жіночі

пустині, а також чоловіча і жіноча безпопівські обителі в п. Злинка. Отже, на Стародубщині нараховувалося чотири чоловічих і три жіночих монастирі, два чоловічих скити і чотири жіночих пустині.

У 40-х роках XIX ст. в Новозибківському повіті розміщувалося 10 старообрядських обителей, у Суражському повіті – 3 монастирі, у посаді Свяцькому – 1 монастир. Загальна чисельність ченців, черниць, бельців і белиць сягала 1256 осіб, з них 236 чоловічої статі [7, с. 47].

За визначенням відомої брянської дослідниці М. В. Кочергіної, на Стародубщині ветківського напрямку дотримувалися Климівський Покровський, Свяцький Ново-Покровський, Красноробський Предтечів чоловічі монастирі та Климівський Казанський жіночий монастир.

У 1828 р. вийшов указ Миколи I, згідно з яким під нагляд місцевого губернського начальства потрапляли всі старообрядські монастирі й скити. У 1842 р. ченці Малино-Островського монастиря подали архієпископу Павлу Чернігівському (1788–1861) клопотання про їхнє приєднання до панівної Церкви на правах єдиновірства, однак наміри ченців не поділяли місцеві старообрядці. Аби захистити монастир від його передачі єдиновірцям, у день прибуття місіонерів і представників влади навколо стін обителі зібралося близько трьох тисяч жителів Новозибкова і навколишніх поселень. Вони зачинили церкви своїми замками, не допускали представників влади та погрожували вбити «настоятеля-зрадника». Монастир майже місяць перебував у руках противників єдиновірства. Більшість захисників обителі жила у спеціально виритих землянках і споруджених куренях [11, с. 54].

Аби припинити протистояння, у монастир прибули начальник чернігівського корпусу жандармів полковник І. О. Арсен'єв (1820–1887), радник Чернігівського губернського правління Колоколов, деякі міські голови, члени ратуш, бургомістри і ратмани стародубських посадів. Вони умовляли противників єдиновірства залишити монастир і розійтися по своїх помешканнях. Коли старообрядці їх не послухали, то поліція взяла кількох під караул і заарештувала. Після цього захисники обителі почали розходитися, а начальникам вдалося зняти замки із зачинених старовірами храмів [11, с. 54].

Таким чином, 8 вересня 1842 р. Малино-Островський монастир був визнаний єдиновірським. Проте саме відтоді йому потрібна була

допомога, оскільки старообрядці навколишніх посадів і слобод перестали жертвувати на нього, а ченці, не витримавши утисків, його залишали. У 1845 р. із соборної церкви монастиря вкрали 8 ікон давнього письма і більше ніж 40 одиниць церковного начиння. У 1865 р. в келії власним послушником був убитий ігумен Олександр. До утвердження радянської влади на території Стародубщини діяло тільки три єдиновірських обителі: Климівський Покровський чоловічий монастир, Малино-Островський Різдва Богородиці жіночий монастир і Злинський Каменський жіночий скит.

Із серпня 1844 по березень 1846 року дії В. А. Аляб'єва щодо старообрядців вирізнялися крайньою жорстокістю. Проти старообрядців чиновником було відкрито 11 справ у Чернігівській, Могильовській та Полтавській губерніях для їхнього приєднання до єдиновірства. Методи боротьби В. А. Аляб'єва були такими брудними, що І. С. Аксаков уважав про них навіть згадувати. Проти старообрядців «уміло» вели свої справи місіонери панівної Церкви Тимофій та Іван Верховські. У 1848 р. прислані за особистою вказівкою Миколи I з Санкт-Петербурга Т. Верховський і В. Аляб'єв силоміць приєднали до єдиновірства Климівський Покровський монастир [7, с. 6]. Багато відомих старообрядських діячів покинули цю обитель, зокрема в Клинівський монастир переїхав І. Г. Кабанов. Крім Предтечівського монастиря, гоніння вистояли Преображенсько-Нікольський монастир і Злинський Успенський жіночий скит.

Влада тиснула на Клинівський Предтечівський монастир. У 1846–1848 роках настоятеля цього монастиря сім разів викликали в Чернігів, щоб переконати його прийняти єдиновірство. Лише завдяки позиції ченців і місцевого купецтва, цю обитель вдалося відстояти. Як старообрядський, цей монастир проіснував аж до 1933 р., тобто до того часу, поки його не закрила радянська влада [7, с. 7]. Проте в 40-х роках XIX ст. більшість старообрядських монастирів, скитів та пустиней була ліквідована. Загалом упродовж 1847–1857 років у Чернігівській губернії царська влада закрила 17 старообрядських монастирів, 42 храми, вислала за межі Стародубщини 1,5 тис. ченців і черниць.

У середині XIX ст. на релігійне життя старообрядців цього регіону найбільше вплинули два центри: Клинець (духовний) і Новозибків (інтелектуальний). На початку XX ст. головним цен-

тром біглопопівщини вважався п. Лужки. Представник панівної Церкви Д. І. Скворцов називав його митрополією біглопопівщини [12, с. 6]. Крім нього, великими центрами біглопопівщини були п. Чуровичі, Добрянкa, Новомлинка, Тимошкин Перевоз, Клинець, Митьківка, Злинка, Шеломи, Свяцьк.

Найвпливовішими центрами окружників були п. Клинець, Єлеонка і Свяцьк. Недалеко від Клинців розміщувалося два окружницьких монастирі, у яких перебувало близько 100 ченців і послушників. Протиокружники проживали у Воронку, Лужках і Добрянці. До протиокружницьких належав Покровський чоловічий монастир, який очолював ігумен Саватій.

На початку XX ст. головним центром безпопівщини Чернігівської губернії залишалася Злинка. Безпопівці проживали в посадах і слободах Шеломи, Митьківка, Чуровичі Новозибківського повіту, Добрянкa, Радуль Городнянського повіту, Ардон і Клинець Суразького повіту [13, с. 29].

У 1900 р. в Чернігівській губернії діяло 48 старообрядських церков і молитовних будинків, серед них 19 біглопопівських, 14 окружницьких, 5 протиокружницьких і 10 безпопівських. У 1910 р. у Клинцях за клопотанням місцевої Преображенської старообрядської громади розпочалося будівництво нового жіночого монастиря [10, с. 393].

Отже, у другій половині XVIII ст. Стародубщина займала провідні позиції на всеросійському просторі, вона перетворилася на важливий центр старовірства. У 50–70-х роках цього ж століття тут виникає ряд старообрядських монастирів, зокрема – Ветківський Покровський, Малино-Островський Різдва Богородиці, Красноборський Предтечів, Преображено-Нікольський та Климівський Казанський монастирі тощо. Всеросійського значення для старообрядців набули Климівський Покровський чоловічий монастир і Климівський Казанський жіночий монастир [1, с. 270]. Із заснуванням Білокриницької ієрархії Красноборський монастир став резиденцією старообрядських єпископів Новозибківської єпархії.

Починаючи з 1788 р. російський уряд проводив політику запровадження на Стародубщині єдиновірства. Автором цієї ідеї був старообрядець чернець Никодим, який ще в 1779 р. почав конфліктувати з духовним центром, що розміщувався на Рогозькому кладовищі у Москві – через приготуване там миро. Протиірччя між стародубськими й московськими старообрядцями при-

звели до розриву відносин та падіння Стародубщини як всеросійського центру старообрядства, що дозволило висунутися на передній план Іргізу.

У 1791 р. у цей регіон було введено царські війська, після чого єдиновірство прийняв Троїце-Успенський Никодимів монастир, було знищено Климівський Казанський монастир. Одним з основних факторів падіння Стародубщини як центру старообрядства стала політика уряду Миколи I, спрямована на ліквідацію старовірських монастирів. У 40-х роках XIX ст.

більшість старообрядських монастирів, скитів і пустиней було ліквідовано. Упродовж 1847–1857 років у Чернігівській губернії було закрито 17 старообрядських монастирів і 42 храми. Особливо жорстокими виявилися 1844–1846 роки. Єдиновірськими стали Малино-Островський жіночий монастир, Климівський Покровський чоловічий монастир і Злинський жіночий скит. Гоніння властей пережили Предтечів, Преображено-Нікольський монастирі, Злинський Успенський жіночий скит та ін.

Джерела та література

1. Мельников П. Исторические очерки поповщины. – М., 1864. – Ч. 1.
2. Доброгаев М. Состояние стародубского раскола в 60-х и 70-х годах XVIII столетия // Черниговские епархиальные ведомости. 1889. – № 12.
3. Монастырев М. Исторический очерк австрийского священства после Амвросия. – Казань, 1877.
4. Раскол и единоверие в Черниговской губернии в царствование императора Николая I // Черниговские епархиальные ведомости. 1883. – № 23.
5. Кожурин К. Я. Культура русского старообрядчества (XVII–XX вв.): Учебное пособие. – СПб., 2007. – Ч. 1.
6. Доброгаев М. Состояние стародубского раскола в 60-х и 70-х годах XVIII столетия // Черниговские епархиальные ведомости. 1889. – № 10.
7. Кочергина М. В. Старообрядческие монастыри, скиты, пустыни и обители Стародубья и Ветки как центры духовной жизни в 1760–1860 гг. // Старообрядчество: история, культура, современность. – М., 2006. – Вып. 11.
8. Устинов А. Красноборский Предтечев, что в Полосе, монастырь // Церковь. Старообрядческий церковно-общественный журнал. 1914. – № 15.
9. Смирнов П. С. История русского раскола. – СПб., 1895. – Изд. 2. – С. 130.
10. Посад Клиницы Черниговской губернии // Церковь. Старообрядческий церковно-общественный журнал. 1910. – № 15.
11. Поддубный А. И. Как Малино-Островский Рождества Богородицы монастырь стал единоверческим // Старообрядчество: история, культура, современность. – М., 1998. – Вып. 6.
12. Скворцов Д. И. Краткий очерк и характеристика современного старообрядческого раскола в Черниговской епархии. – Чернигов, 1899.
13. Скворцов Д. И. Историко-статистическое обозрение современного старообрядческого раскола в Черниговской епархии. – Чернигов, 1901.

Сергей Таранец

Стародубье как один из ведущих духовных центров старообрядцев во второй половине XVIII – начале XX в.

В статье исследованы основные этапы истории одного из ведущих духовных центров старообрядцев второй половины XVIII – начала XX в. – Стародубья. Установлено, что в 50–70-е годы XVIII в. здесь возник ряд старообрядческих монастырей, а с 1788 г. российское правительство ввело в регионе единоверие, таким образом, ликвидировало большинство монастырей, скитов и пустынь.

Ключевые слова: старообрядчество, Стародубье, ведущий духовный центр, монастыри.

Sergey Taranets

Starodubshchyna as one of the leading centers of Old Believers at the late 18th and the beginning of the 20th centuries

The article examines main periods of history of Starodubshchyna at the late 18th and the beginning of the 20th centuries. It's investigated that some of Old Believers cloisters were found there at the 1750^s –1770^s. Starting from the 1788th, in Starodubshchyna the Common Faith had been established by the Russian government and most of cloisters, skits and hermitages were abolished as a result.

Key words: Old Believers, Starodubshchyna, leading spiritual center, cloisters.